

I.

У времена великог седења народа у IV и V ст. српска племена бише приморана, да потраже нову постојбину за свој друштвени и народни живот. Германска племена нагнуше на западну римску империју, а српска на источну. И кад се покрену та огромна маса, ништа јој на пут стати немогаше, јер ју је једна мисао покретала, а једна жеља водила. Та горостасна маса освоји Илирик и у њему највеће градове Јадеру и Солин, па већ у VI ст. она се крену даље из јадранскога приморја, продре у Тракију, преклили византијску царевину и остави своје насеобине чак у Пелопонезу. Мало доцније основа нову Србију близу Солуна. И у тој новој постојбини, која се ширила од Тракије и Солуна до врха јадрапскога приморја и од Бача, с леве стране Дунава, до Скадра на Бојани, посташе многобројне српске и хрватске кнежине, жупаније и бановине. Кад на Солун удараху, они говораху: „не треба да остане још овај један град читав, те да прима бегунце од Дунава, из Паноније. Дарданије, и других области и градова.“

Аварском пак Кахану, кога је молио Грчки цар Тиверије, да са западне стране нападне на Србе, они одговорише: „Ко је тај, који би нас на силу приморао да му се покоравамо? Ми смо навикли туђе земље освајати, а не своје уступати другоме. Тако ће код нас тећи доклен год устраје рата.“

II.

На такој огромној просторији одпочеше Срби своју нову кућу кућити. Ту се они настанише и утврдише по племенима. Свако племе имаше свога кнеза, бана или жупана, али сва скупа сачињаваху један народ. Т. ј. она сва једним језиком говораху, сва једнаке обичаје имађаху (на пр. славе); сва су носила једнако одело (на пр. доламе); исте богове поштоваху, од којих су се имена неких и до данас у народу очувала, као: Виде — бог рода и берићета; Давор — бог

рата; Беља — богиња љубави и дружбе. Српски храмови из тога времена спомињу се чак у XII ст. под именом „идолска капишта.“ И доклен год су српска племена тако једним духом дијала, у једну веру веровала, своје обичаје свето хранила и својим народним животом живела она су непобедива и независтна остала.

III.

Српска су се племена настанила на земљи хришћанској, где су биле огромне вароши и све оне угодности, које доноси собом развијеније живљене, и које тако моћно утиче, у свима правцима, на неразвијеније народе и људе. Хришћани — Грци и Римљани, да би се обезбедили од Срба многобожаца, почну им одма слати свештенике и проповеднике хришћанске вере из Рима и Цариграда. Слабог су успеха имали и једни и други, јер су им проповедали веру на туђим језицима. Уз то, завади се грчка и римска црква осим осталог и око тога, ко ће већег уплива да има над словенским, бугарским и српско-хрватским племенима. Ту се Грци досете и надмудре Латине. Они спреме словенске апостоле и књижевнике (IX ст.) Кирила и Методија. Ови сад изнађу словенску азбуку и преведу св. књиге, те им пође за руком, да словенска племена покрсте и да створе црквено-словенску књижевност. Распра грчка и римска није престајала. Стога српско-хрватска племена буду подељена на двоје. Приморска српска племена, по старинском делењу епархија, подпадну под епископију драчку и спљетску, које су зависиле од Рима, а српска племена у Загорју, Дарданији до Солуна подпадну под грчку црквену управу. Тај црквени грчко-римски раздор унесе поцепаност у српска племена. С једне стране Хиљдебранд — папа римски Глигорије VII, пред којим су императори клечали и милости тражили, назива српског кнеза (Мијаила) не само краљем словенским, него и сином својим, а с друге стране, цариградски цареви дају му знатан чин *патриција* царевине, а обе, и римска и грчка црква, признадоше за свеца српског кнеза св. Владимира.

Кад се по смрти српско-хрватскога кнеза Часлава, српско-хрватска племена поцепаше и ослабише, римска црква устаде против словенске службе, па на два спљетска сабора у X и XI ст. реши: да се ни један епископ српски ни хрватски не усуди, да запопи онога, за кога држи, да зна словенски језик и службу, и да сами не служе на словенском језику. Од овога доба хрвати подпадоше под римску цркву, а у политичком обзиру под маџаре и доцније Аустрију. И српска племена подпадоше под црквену управу цариградску и цариградска влада са покрштавањем и духовним подчињавањем предузме и политичко подчињавање. При крају VII ст. (686) грчки цар Јустинијан Ринотмет освоји словенска племена у Тракији; у другој половини VIII ст. (758) цар грчки Константин Копроним освоји самостална српска племена у Мађедонији; цар Василије Мађедоњанин освоји српске приморске кнежине и загорске; и цариградска влада поче тако утицати на унутрашње српске послове, да је српским жупаном могао бити само онај, кога је она хтела и племенске су поглавице биле играчка у рукама цариградске владе. Она је свагда могла имати више српских поглавица за себе, него — ли противу себе: Воислав дукљански бој бије с Грцима, а са западне стране на њега напада кнез хумски, савезник грчки... И одпочну се међусобне војне поглавица српских племена. Грчки цареви, као вазда, употребе ту прилику, да наводе српске поглавице, да они сами једни друге сатиру; они помажу Градињи против Борђа и једног по једног шаљу у Цариград.

Српске су земље биле у опасности. Грци су постављали и збацивали српске кнезове и жупане... У овом колебању, кад су биле у највећем јеку борбе племенских поглавица, кад су једне Србе крштавали римски, а друге грчки свештеници, кад су страни утицаји запада и истока дубоко били пустили корена у унутрашње племенске српске политичке ствари, кад су јереси рушиле оно јединство, које је црква (православна) собом давала, једини је спас био у томе, што је

огромна већина српских племена била вере православне, па је то у општем комешању и била снага у народу српском, с којом се могло изаћи из тога општега нереда и претопити племенске кнежине и жупаније и њихна имена у једну општу снажну српску државу. И баш у то време народ добије свога јунака Стевана Немању (цара Симеуна), који из Дукљанске, где се родио и био крштен по обредима римске цркве, дође у Рашку у 30-ој години и наново се крсти по грчком начину, и почне зидати православне цркве и манастире — градове и почне да господари противно жупанијском праву. Таква његова радња подигне противу њега како браћу — друге жупане, тако и све јереси. Политички противници похитају у Грчку, добију војске, а јеретици — рушили су јединство у вери.

Немања сазове скупштину у граду Раси и истреби јереси, а с војском сустретне представнике жупанијског реда, у дну Косова, на Пантињу, према Звечану и победом над њима оснива српску државу и уједињава племена.

IV.

Но ово је уједињење било државно, спољно, насилно — формално уједињење. Жупани су били физички савладани, а нису били духовно уједињени; јереси су биле уништене, али грчко свештенство и зависност црквена, нису била јемства да се и опет неповрате, а о народној цркви није требало ни мислити, да се може увести. Требало је народу дати народно свештенство, створити српску самосталну цркву, створити душевно јединство и ујединити српске духове у борби и против страног утицаја и противу унутрашњих јереси и противу повратка реда жупанијског, та да се створи духовно огњиште за уједињење и независност Срба, независност у свести народа, коју мач не сече, огањ не гори, вода не носи. Ето то је и извршио најмлађи немањин син архимандрит Савва, који постаде први архијепископ српске самосталне и независне цркве.

Створивши српску народну цркву, св. Савва уздигне достојанство српског владоца од „великог жупанства“ на „краљевство“: „Вас има много“ — рекао је Св. Савва на државном сабору у Жичи — „жупана великих и малих, па као што је архијепископ над свима епископима и глава српске цркве, тако треба да је и српски владалац над свима жупанима и кнезовима,“ па свога најстаријег брата венча за краља.

V.

Протече две стотине година владе династије Немањића и градови — манастири прекриле земље српских племена; српска вера ухвати дубоко корена у народу; она га духовно препороди и уједини, а Србија постане најмоћнија држава на истоку. Самосталност духовна створи српску књижевност, а самосталност државна пронесе славу имена српског. И кад на чело српске државе стаде даровити и силни Душан, с правом је могао говорити: „Вазљубљени кнезови и војводе! на коју ћемо страну: да-л' на Грчку или Алеманску?“ И опет: „подигао сам краљевство на царство и архијепископију на патријарштво. . . . И са збором српским зацарих се и поставих патријара.“

После овакве снаге и јачине, од куд дође пропаст српске царевине? То је питање тако важно, да га муклом прећи неможемо.

VI.

За време жупанијског доба, свако је племе унутра, што се тиче општинског и домаћег живљења, било са свим слободно. Није било ни сталешких разлика, ни повластица, већ су сви били равни, по уобичајеном племенском праву. Мач „крвине“ и „крвно коло“ подједнако је било над свачијом главом: суд је бијо један и то народни за све. За друге и мобе ујемчавале су свакоме обстанак. На зборовима су представници задруга биле кућне старешине. Робства није

било нити могло бити, јер крв племенска није могла допу-
 штити, да члан њиног рода у самоме истој племену и брат-
 ству рођује.

Када се племена уједине у једну државу, онда племенски
 жупани, кнезови и поглавице постану феудали т. ј. господари
 жупа и покрајина са насљедним правима, и на место наро-
 дњег представништва, ови господари, под именом властела и
 властеличића, заједно са вишим свештенством, које је било
 властелскога рода, постану или по положају или насљедни пре-
 ставници народни и законодавци. Остали народ изгуби свој
 пређашњи значај и од тога доба, ми га познајемо, под име-
 нима: „људи црквени,“ „људи господарски,“ „жупски,“ „људи
 крунски.“ Са тим је престало и право народног жупанијског
 представништва, па наравно и народњег збора. С тога и читамо
 у законима онога времена: „Овај законик издан је од државног
 (не народног) збора, с патријархом, свим архијереима и цркве-
 ницима великим и малим и мношћем краљем или царем и свима
 властелама државе малим и великим.“ За пређашње народне
 зборове вели се: „збора себарског да нема. Ко се усуди да
 скупи збор, да му се уши одјсеку и спали“ подвочије.“

„Ако убије властелин себра у граду, у жупи, да плати
 хиљаду перпера. Ако убије себар властелина, да му се обе
 руке одсјеку и да плати .Т. перпера.“

Види се да је народ не само био изкључен из утицаја
 на државне послове, него се начинила провала и неједнакост
 пред законима и у самоме народу. Чак је било забрањено
 женити се из другог стадежа. А што је било најгоре, вла-
 стела као законодавна власт уништи народу право суђења;
 вели се: „да спахијски људи више не врше никакве државне
 дужности, него само да служе (спахију); да им (спахија) суди
 и да им нико ништа несме заповедати осим (спахије); осло-
 бођени су од свију државних терета и дација и ослобођени
 су од војске.“ Наравно да се у оваком стању није могла развити
 ни народна трговина, ни производња, ни индустрија, ни сло-

бодни занати. Зато и добију привилегије страни трговци Дубровничани и млетчићи, да тргују по целој држави; руднике заузму странци Сакси, а народ је као неспреман за радње и неслободан био веома сиромашан, да је чак постао лов свакидашња потреба.

Народ изузет од војске није ни ратовао, него су ратовали племићи и краљева најамничка војска.

Душан памисли да скрха ову старинску властелу. Он уведе цариградску централизацију са кефалијама, кесарима, деспотима, логотетима и осталим чиновима. Сада његови чиновници добију већи значај, него-ли што га је имала стара властела, јер су властеле и произвођене у ове чинове, а царева заповест постане претежнија од права по рођењу. Царевина буде подељена на 8 намесништава; намесници цареви добију и војничку и грађанску власт.

Овим је била увређена стара властела, која је била за одржање династије и старог реда ствари, који је она обдржавала кроз двеста и више година. Народ је опет жудио за оним уређењем, по коме је имао своје зборове и потоме био слободан. Нова чиновна властела, која беше баш и позвана да уз престо стоји, па да над њим бди и да га брани, није га чувала, ни бранила. Вукашина је цар Урош много водео и веровао му, противно мишљењу ондашњих Срба; међу тим Вукашин злоупотреби поверење царево, па испоставља на најважнија места, не пријатеље народа и династије, већ своје личне присталице. Шта више, он је пријатеље земље и династије гонио, па неке чак и убијао. А кад све на своју руку спреми и удеси, он топузом спреми на други свет Душанова сина и *српскога цара*, а себе краљем прогласи. Тада плану грађански рат.

Утоме за Србију кобноме времену, кад у највећем пламену грађански рат сатираше српску снагу, Турци нападоше на српске земље са уједињеном снагом. Вукашин погибе. Лазар у ранама дели крвав мегдан на Косову с Турцима, а

Балша пљени и роби лазареве земље. На кратко да кажемо: Властелска држава посејала је раздор и неслогу међу српским племенима, а то је учинило да пропадне српско царство.

Пропаде српско царство, пропаде властелска држава, а шта остаде?

VII.

Остаде народ и народна српска црква са својим манастирима; остаде народна свест о српском јединству, које га једини представник беше српска пећска патријаршија. И поврати се опет старински значај, али само у српским народним зборовима и договорима, народним српским саборима код св. манастира задужбина царства српског, народној привредној задрузи и кућним старешинама, народној моби и слави — оно што би неманићском државом одгајено и дубоко усађено у срца српска, а то је народна црква, пред чијим путиром сви су били равни. Из тога св. путира сви се једном мишљу причешћиваху и св. путир одржа јединство народа. И то јединство утврђаваху уз малене цркве и манастирске школе још и јунаци у горама. Ови јунаци створише народну војску, и докле се та православна војска бораше за живот народни, јеретици павликијани се полатинише и одпадоше од народа; богумилци издадоше Босну Турцима па се истурчише и посташе најжешће крвопије свога рода и племена. И народ се са својим црквеним преставништвом, под турском владом и сабљом, одржа у својој целини више од 400 година, док Аустрија својом политиком не бади подозрење на представника српске цркве — патријаршију српску, а цариградски фанариоти употребише ту прилику, те у српском пећском патриархату понамешташе фанариоте за митрополите, а ови опет изабраше фанариота Калиника за српског пећског патријара, па онда бајаги као народни представници, али у ствари сами на своју руку, одоше у Цариград, па изјавише турском девлету ово: нећемо више да имамо нашег патри-

јара, већ хоћемо да се уништи наш (?) пећски патријархат и да се подчини и придружи цариградској — грчкој патријаршији. Цариградски грчки синод пак са патријаром Самуилом предложи опет од своје стране: да се укине пећски патријархат ради заштите раје. То Турци једва дочекаше па уништише српско средиште духовног јединства, вели се у ферману „ради заштите раје“ 1766 г. пре српског устанка на 49 година.

Сад тек народ оста саморан под туђом сабљом и туђом књигом и кроз ових седамдесет година владе туђе јерархије, више је пропало српског народа, него-ли пређе за 400 година. Е чинило се, да неће нигда васкрснути срби. Сулиман паша окити градске бедеме оним српским главама, који усташе за слободу. Срби се обратише Бечком конгресу и вапише за помоћ, да их варвари неутамане, али свуда бише одбијени. И не само они бише одбијени, него се још у исто време, од црногорских соколова одузе и Аустрији предаде Бока Которска, коју јуначки брђани беху својом крвљу ослободили.

И баш у то време кад једни Срби издисаше на кољу, кад други трунуше у Небојши, кад главама трећих Срба беху окићени градски бедери, и кад им се на њин вапај нико страни неодазва, изкрену из средине народа јунак — Милош Обреновић и Шумадији сијну слобода. Изненађени тиме турци, бунеше неке кнезове и обећаваше самосталне берате; али им то све узалуд беше, јер народ стајаше уз-а свога јунака, а јунак уз-а свој народ и све са народном скупштином за народ рађаше, и о здраву народну свест разбијаху се сви непријатељски утицаји са стране. Тада непријатељи спољашњи преокренуше своју политику. И као што некада црквено народно средиште оборише, под изговором, да то раде у „обрану раје“, тако сада почеше радити, да униште унутрашњу сагласност између кнеза и народа; па наметуше Србији Цариградски устав.

Књаз Милош остави Србију, а народ изгуби скупштинску власт.

Народна светоандрејска скупштина поврати народну династију и права народне скупштине бише утврђена, а петровска народна скупштина, под владом Обреновића IV, уништи цариградски устав и постави основу за учешће народа у законодавству.

Данашњем нараштају остаје, да на правој народној основи друштвену снагу даље развије. А он ће то моћи да учини, ако на науци буде оснивао радњу своју. Незнање је отворило врата страним утицајима на домаћи живот наш; незнање је оделило властелу од народа и увело грађански рат међу племена; незнање је учинило, да се туђинско господарство над Србима рашири и да највећи део нашега народа још и данас за својом слободом уздише. Хоћемо-ли да учинимо крај лошем стању српства, одајмо се свом снагом на науку, па ће нам наука просветлити пут, којим до срећније будућности доћи можемо. Она ће ујединити све духове српске у једној мисли, — мисли опште слободе, напретка и темељног основа српскога опстанка; рад је одпочет, а наука ће нас научити да по законима природе изједначујемо интересе, тежње и жеље наше. Једнаки интереси, тежње и жеље довешће у сагласност радњу нашу. Сложна радња довешће нас до оне снаге, којом ћемо се као народ из себе преродити. Ето зашто ми на данашњој светковини не можемо имати прече дужности, него да ставимо нашој омладини у аманет науку, коју је наш просветитељ онако свесрдно волео и на коју и наш **Светли Владалац**, онако племенитим подарцима изазива и рабри.

Српска црква и књижевност.

(НАСТАВАК).

Од споменика старославенског језика, ови су најстарији чисто словенски споменици:

I. Глагољски.

„1. *Клоцов глагољаш* (Glagolita Clozianus). У њему су четири беседе црквених отаца. Називље се тако по грофу Клоцу из Три-

јента, који га има у рукама. Издао га је на свет Копитар у Бечу 1836 године.

„2. *Асеманово јеванђеље* (Codex Assemanianus). Издао га је на свет др. Фрањо Рачки у Загребу године 1865., а налази се у ватиканској библиотеци у Риму, куда га је донео Асеман из Јерусалима 1736 год. Овај је рукопис истога века са најстаријим ћириловским рукописом, Остромировим јеванђељем ако не буде и старији.“

У новије време издато је факсимиле (снимак) с фотографије у Русији под назвањем „Сихајски кодекс јеванђеља.“ Тамо има и грчки превод.

II. Ћириловски.

1, *Остромирово јеванђеље*, најстараји споменик старе словенске књижевности, који је нађен у Русији, и знатан је по томе, што се изучењем овога споменика, најпре започело изучавање старог словенског језика. Рукопис је писан у Новгороду од ђакона Григорија 1056 -57 за посадника Остромира. По њему је и ово јеванђеље добило име Остромирово. Издао га је у свет Востоков 1848 године-

„2. *Ремско*, управо *Сазово-емауско* јеванђеље, зове се „Ремско“ по томе, што су се на њему у Рему (Reims) заклињали француски краљеви о крунисању. С тога су га Французи прозвали *texte de saire*. „Сазово-емауско“ зове се по чешким манастирима: Сазови и Емаусу (у Прагу), у којима се — у првоме XI., како неки држе, а у другоме XIV. века — употребљавало у цркви при служби. Издање је сојно (1843 године у Паризу), а издано је о трошку цара Николе; друго је издање у Прагу 1846 год.

„3. *Супрасалски кодекс*, назван по православном манастиру Супрасалу, у Галицији. Издао га је Миклошић у Бечу 1851.“

Ово је у главноме стара словенска књижевност, која је, преласком из Паноније, ударила темељ народној књижевности у јужних Словена. Као што је са свим природно, она се у веку религиозном, кад је све обраћено било на утврђење и ширење вере, није даље помицала од свог богословског и црквено-обредног правца. Овај правац, који је био први и најглавнији почетак словенске културе, дуго се одржао и био је од неизмерног утицаја не само на карактер, већ и на цео социјалан живот словенског народа. С променом религиозних убеђења, измену се и сав политичко-економски правац у животу словенских народа. А у Срба он је створио и нову епоху политичког живота.

II.

Политичко и умно напредовање Српскога народа десило се баш у оно време, кад је Бугарска, за време Јована Владисављевића (1018) подчињена била Грцима, у ком је стању и остала све до Асена (1186). Управо за то време пође Србима за руком, да под Немањом 1159 године оснују своју самосталну државу, која је донде била раскомадана на више делова. Узвишење политичко припомогло је и црквено-религиозном развијњу у Србији, која је доцније била центар свом словенском југу. Одатле се управо и почиње српска црквена књижевност, као рад чисто народни. Од свршетка XII в. па кроза сав XIII, XIV, и XV век, Србија је била средиште књижевности словенске, а клонулој Бугарској наследница, како у државној, тако и у књижевној величини тога времена. Доцније кад је Српска држава малаксала, овај умни рад пренесесе са југословенских земаља на Русију, од које они и данас у црквеним одношајима много зависе.

Одма, чим је св. Сава измолио од грчког императора самосталност српске јерархије и цркве, одпочиње се жива радња у српској цркви; — почиње се преписивање, састављање и превођење црквених књига у Србији. На овом пољу највише је радио сам просветитељ србски, који је њу потпомагао не само у црквеном, већ и у политичком одношају. До њега, не може се ни замислити о каквом озбиљном раду у српској цркви, која је с религиозне стране изложена била разним неприликама и пливала у хаосу верозаконских појмова и обичаја. Пошто је народни елеменат завладао у цркви српској и јереси, које су догле биле, истребљене и из корена поништене, настало је било боље време и паступише повољније прилике за умни и религиозни развитак српскога народа.

Ми ћемо овде да прећутимо живот св. Саве, јер он је сувише познат у нас, него ћемо место тога, да напоменемо она места, одакле се у оно време писала и ширила црквено-религиозна књижевност код Срба.

(НАСТАВИТЕ СЕ.)

СТАТИСТИЧКИ ПОДАТЦИ О СТАЊУ РУСКЕ ЦРКВЕ ЗА 1873 ГОД.

На крају прошле године Обер-прокурор св. синода руског поднео је статистички извештај свој за 1873. г. о руској цркви у коме се находе

интересни податци о садањем стању руске цркве, које ми овде ради знања износимо.

У Русији у 1873 год. било је 59 *православних епархија* (међу њима четири што се рачунају као екзархат Грузије). Осим ових епархија налазила се и једна *архијерејска катедрa* изван руске царевине у сев. Америци. На управи ових епархија било је 3 Митрополита, 19 Архиепископа и 35 епископа; а осим њих било је још 27 епископа *викарија* или помоћника.

Монастира и монашких лица у 1872 год. било је и то: архијерејских домова 54, мушких манастира са државном помоћи 210, у ред којих спадају четири лавре: Кијево-печерска Успенска, Петрбуршка Александрo-Невска, Московска свето-Тронцка Сергијева и Почајевска Успенска, и седам ставро-нигијалних (што стоје под непосредним надзором св. Синода) манастира: Новоспаски, Васкрсенски, Симонов, Донски, Соловецки, Спасо-Јаковљевски и Заикo-носпаски. У свима овим манастирима одређен је број монашких лица 4102, а било је 3286, а послушника (искушеника) било је 2987. Осим тога било је још манастира без државне помоћи 115, и у њима монашких лица 1392, а послушника 1225.

Женских манастира са државном помоћи било је 104, и у њима је по државној одредби требало да буде монахиња 2434, а било их је 2479, послушница (искушеница) пак било је 7581. Манастира женских без помоћи државне било је 29, и у њима 582 монахиње и 2938 послушница. Но овде ваља приметити да број монаха у мушким манастирима из епархија: Кијевске, Пермске, Полтавске и из Петрбуршке Александрo-Невске Лавре није био поднешен; а тако исто није поднешен био ни број женских манастира из губернија: Кијевске, Пермске, Полтавске и Симбирске.

Број *цркава и световнога свештенства* у истој години изнео је, и то: катедралних саборних цркава 59, варошких саборних цркава са парохијама 492, без парохија 40, свега пак цркава 37.630, и, осим њих, молитвених домова 13.232.

Световнога свештенства при саборним и другим црквама са помоћу државном требало је да буде и то: Протојереја 597, свештеника: 36.519, ђакoна 10.114, и нижега клира 59.509; а било је: Протејереја, 1073, свештеника 35,919, ђакoна 12.372, и нижега клира 54.708. Стављених у стање покоја због старости или болести, између оних што су у броју без државне помоћи било је: Протјоереја 97, свештеника 2162, ђакoна 1479, и нижега клира 5808.

Новосаграђених цркава у 1873 г. било је и то: при манастирима 6 зиданих и 2 од дрвета, парохијалних цркава и капела зиданих 189, дрвених 138, код државних завода: зиданих 15, дрвених 2; код приватних кућа зиданих 52; на гробљима: зиданих 2, дрвених 32; — свега зиданих 218, дрвених 186. Осим тога саграђено је изнова капела и молитвених домова 131.

Болница код манастира и цркава, не рачунећи епархију полтавску, од које није било извештаја, у 1873 год. било је, и то при манастирима на државном и манастирском издржању 50, на 605 лица, а на издржању појединих лица и друштава на 287 људи; при црквама пак на издржању државном и црквенском било је 11, на 274 лица.

Сирогних домова (за становање сиротиње) у 1873 год. било је: при манастирима на издржању државном и манастирском 29 на 474, на издржању пак појединих лица и друштава 8 на 233 лица; при црквама на црквенском и државном издржању 102 на 1521 лице, и на издржању појединих лица и друштава 750 на 4474 лица.

Прилога у црквама, као од таса црквеног уопште, од прихода са имања, од прилога на грађење цркава, у корист божија гроба, православних цркава и школа у западном крају, на распрострањење православља међу идолопоклоницима, на побољшање стања православних поклоника у Палестини и на помоћ духовенству било је 10,728.546 руб. 68 коп.

Број душа правосл. исповеди у Русији, осим епархија: Камчатске, Полтавске, Симбирске и Јакутске, од којих није било извештаја, у 1872 год. показан је овако: мушкога пола 26,302.576, женскога — 27,759.492, обојега пола 54,062.068.

Број лица што су прешла у православу веру, у 1873 г. износи, и то: из римокатоличке вероисповеди 1853, јерменске 7, протестантске 746, јеврејске 493, махомеданске 557, и идолопоклоничке 3199, свега — 9549. — Осим тога из расколничке секте прешло је 1277 у јединоверство, и 1497 у православље по владајућем обреду.

Из извештаја св. Синода о разводима брака види се, да је у 1873 год. *разведено 863 брака*, и то: због ступања у брак за живота једнога од супруга 26; због блиског сродства признато је за незаконе 6; због неспособности за брачан живот разведено је 6; због прељубодејства — 60; због нестанка једног од супруга 602; због осуде на робију 163.

Духовно-учебних завода у 1873 год. било је, и то: Академија 4, Семинарија 52, и нижих завода духовних 186. У њима је било

управљаца и наставника, и то : у Академијама 128, Семинаријама 795, и нижим заводима 1524, свега 2447. Број ученика износио је: у Академијама 532 ; у Семинаријама 12785; у нижим заводима 26776.

Број школа при манастирима и црквама у 1873 год. износио је 8028; ученика мушког пола 166.920, женског 30941, обојега пола 197.861. Највећи број школа био је у Кијевској губернији — 1349 са 40.620 ученика, и Подољској — 1158 са 19.818 ученика; а најмањи је број школа у Сибирским епархијама, где се на десетине рачунају; у Петрбуршкој епархији било је 170 школа са 6859 ученика, и Московској — 186 школа са 4397 ученика мушког и 1251 — женског пола.

Под највишим покровитељством царице у 1873 г. било је 10 школа за женску децу оних људи, који служе у дух. звању, и те су школе: Царско-Селска, Јарославска, Казанска, Иркутска, Вилњанска, Подољска, Волинска, Полоцка, Минска и и Могилевска. У овим школама учило се 778 ученица. М. С.

Г Л А С Н И К.

Дар цркви Вељинској

Селена супр. почив. Павла Лазаревића из Вељина, а садања супруга Мирка Давидовића из Миросавца приложила је цркви вељинској путир, дискос и кашичицу у вредности свега 22 дук. а наменила је за спомен сину своје почив. Теодору Лазаревићу. Свештенство и тутори цркве ове, поред душевне захвалности, благодаре дародатељки и на јавности.

Дар цркви Брзанској

Честити грађанин Крагујевачки и посланик наше народне скупштине г. Мијаило В. Мирковић, посетивши наше село пре неки дан, изводео је подарити цркви Брзанској 120 гр. чар

На овоме племенитоме дару поштованог г. Мијаила, ми подписани у име цркве Брзанске изјављујемо му најусрднију благодарност, желећи да овакових примера буде што више у драгој нам отаџбини.

9 Јануара 1875 г. у Брзашу.

ТУТОРИ ЦРКВЕ БРЗАНСКЕ:

Влад. Павловић, Риста Пантић.
свештеник.

Вуде Милановић.

Издаје и уређује проф. богослов. архим. **Нестор.**

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.